

U J K Ö N Y V E K

Hóman Bálint: Történettudomány és politika. Budapest 1943. 8-adr. 19 l.

Napjaink eseményáramlatai nem hagyták érintetlenül a történettudományt sem. A népi gondolat, a népiségnek előtérbe helyezése az államkutató és államfenntartó tényezők között a történettudomány elveinek és eredményeinek átértékelésére készítette mindazokat, akik a népiség történetformáló erejének elsőbbségét vallják. Mivel a népi gondolat mai megfogalmazásának erős politikai színezete van, a népiségtörténet magyar hirdetői is, mint Mályusz Elemér és Baráth Tibor, elméletikkel politikai visszhangot és ellenhatást is kiváltottak.

Ebben a kérdésben most a magyar történettudomány legelőkelőbb testületének elnöke, Hóman Bálint is nyilatkozott. A Magyar Történelmi Társulat elnöki székéből elhangzott közgyűlési beszédében határozottan állást foglalt a népiség és a népiségtörténet fogalma és értelmezése körül támadt vitákban. Hóman Bálintnak nem volt szüksége arra, hogy új elméleteket alkosson. Több mint emberöltő óta vallott tudományos meggyőződés, a magyar nemzeti állam fejlődésének szintézise, ahogy azt tizenkét év előtt *A magyar történettudomány új útjai* bevezető tanulmányában megalkotta, ment maradt az időszakos politika hullámverésétől.

Hóman Bálint végső következtetése tökéletesen kifejezik a magyar történetnyszemlélet időtálló igazságait. Európai és egyben magyar az, ahogy multunkat és helyzetünket látja. Politikai okból bármily kívánatos legyen is, a történet szempontjától teljesen elhibázott kísérlet a fajiság, népiség és

nemzetiség, a vérségi, népi és politikai nemzet fogalmának merev elhatárolása és szembeállítás — állapítja meg világosan a népi történetnyszemlélet buzgó hirdetőivel szemben. A népiségnek és a népiségtörténetnek nincs magyar fogalmazásban megnyugtató meghatározása. Ezért — írja Hóman Bálint — „szabatos definíció hiányában továbbra is meg kell elégednünk avval, hogy népiségtörténet alatt a nemzet történetének az államtörténethez, gazdaságtörténethez és más rész tudományokhoz hasonló, bár kétségtől nagyony jelentős ágazatát: a néptörténetet értsük“. A viták középpontjában a népi nemzet és a politikai nemzet fogalmának szembeállítását áll. Hóman Bálint fel fogása erről a kérdéstről is híven tükrözi vissza a tudományosan indokolt magyar álláspontot. „Ha a német és olasz tudomány a népiség történetének előtérbe állításával látókörét kibővítette és tágabb horizontot nyitott meg, a magyar történetben ez a szemlélet nagyon könnyen a látókör szűküléséhez és a horizont összezugorodásához vezethetne. Ha német és olasz vonalon a népnemzet fogalma vezet el a történeti mult teljes megértéséhez és a jelen népi egységhez, magyar síkon csak a politikai nemzet történeti fogalmára támaszkodva érthetjük meg nemzetünk multját és biztosíthatjuk jövőjét, mert a történetnyszemlélet a népek individuális életsorsának, életformáinak és életszemléletének is függvénye.“ Foglalkozott Hóman Bálint a faj, nép és nemzet fogalmának meghatározásával is. „A faj vagy fajta a közösség vérségi egységét, tagjainak közös eredetét fejezi ki, a nép ugyane közösség társadalmi

és művelődési egységét, az életformák és a világszemlélet azonosságát, a nemzet a közösség államszervezeti egységét, politikai egyéniségét, és szemléletét". Az asszimiláció kérdése egy másik erős gócpontja a vitának. „A fajta asszimilál, de egyúttal szelektál is — írja Hóman Bálint. — Magához hasonítja, felszívja, beolvasztja a rokonelemeket, de kiválasztja és elkülöníti, öntudatlanul kiközösíti magából a faj képét torzító elemeket. Ez a természetes folyamat magyarázza meg azt, hogy a fajta minden keveredés ellenére tovább él nemcsak az egyénekben, hanem egész népekben is". A napjainkban újból erőteljesebben megnyilatkozó történelmi materializmussal szemben Hóman Bálint hatásosan foglal állást a szellemtörténet szempontjai és módszere mellett.

A Történelmi Társulat elnöki székéből elhangzott megállapítások mind a közvéleményben, mind a sajtóban erős visszhangra találtak. Ezek egy részével szemben helyesen állapítja meg Hóman Bálint, hogy elnöki beszéde „pusztán tudományos érdekű elvi tiltakozás volt a történelmi kérdések taglalásában újabban érvényesített politikai tendenciával szemben. Mennyire szükség volt erre az állásfoglalásra; a megállapításaimat politikai szempontból mérlegelő némely hirlapi cikkek is bizonyítják. Ezekre is áll az, amit mondtam: óvakodjunk a történet szemléletébe napi politikai szempontokat vegyíteni".

A Magyar Történelmi Társulat elnöki székéből több mint háromnegyed század alatt a nagyjelentőségű, irányt mutató eszméket hirdető és elveket tisztázó megnyilatkozásoknak egész sora hangzott el. Gróf Mikó Imre, Horváth

Mihály, Ipolyi Arnold, gróf Szécsen Antal, Thallóczy Lajos és K'ebelsberg Kunó nagyfontosságú elnöki beszédeikhez méltán sorakozik Hóman Bálintnak, mint kortörténelmi dokumentum is igen jellemző beszéde, amely több, mint az ő történetírói tárgyilagosságának újabb bizonyítéka: irányjelző az napjaink eszmei zűrzavarában.

TÓTH LÁSZLÓ

Vámos Ferenc: Kozmosz a magyar mesében. Budapest, (Szerző kiadása.) 1943. 196 l.

Vámos Ferenc mérnök a magyar néprajzi kutatás régi érdekes munkása. Nem tartozik ugyan a céhbeliék közé, innen van, hogy módszere itt-ott kiforratlan, megállapításaival olykor vitába szállhatunk, de széles látókörével, alapos készültségével, intuitív ösztönével mindig tud olyat mondani, ami mindnyájunk megszívlelésére érdemes. Műveinek olvasása föltétlenül tanulságos és ösztönző.

Új könyvében annak az Ipolyi Arnoldtól, Kálmány Lajostól és Solymossy Sándortól is fölvetett, elvi következményeiben nagyjelentőségű kérdésre akar feleletet adni, van-e egyáltalában a magyar mese tartalmában olyan anyag, amelyből a magyar mitológia rendszere kihámozható.

A magyar mesekutatás pozitívista korszaka Katona Lajossal az élén túlnyomólag filológiai módszerekkel dolgozott és a rendszerezésre, főleg a nemzetközi összefüggések megállapítására, az anyag leltározására törekedett. Közben meglehetősen elhanyagolta mesekincsünk magyar sajátosságainak vizsgálatát. A helyzet csak Kálmány Lajos, Berze Nagy János, de főleg Solymossy Sándor munkásságában vált